

บทนำ

พระเครื่อง : ความหมาย

ในหนังสือสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้อธิบายคำว่า “พระเครื่อง” ไว้ว่า พระเครื่องคือพระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ ที่นับถือกันว่าเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันอันตรายนานาประการ เข้าใจกันว่าย่อมาจากพระเครื่องราง เป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก ซึ่งพกติดตัวไปไหนมาไหนได้สะดวก ... ถือกันว่าเป็นสิริมงคล เป็นมหานิยม คຸ້ມกันให้แคล้วคลาดจากอันตรายต่าง ๆ ทั้งให้ประสบโชคลาภ ความสำเร็จในกิจการทั้งมวล เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคงอยู่ในธรรมของพระพุทธศาสนา และประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมจรรยาเป็นนิจสิล¹

อาจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี เข้มนัคดา กล่าวว่า พระเครื่องมาจากคำว่า “พระเครื่องราง” หมายถึง พระพิมพ์หรือพระหล่อโลหะ มีรูปแทนองค์พระพุทธเจ้า หรือพระสาวก เป็นพระขนาดเล็กที่ใช้ห้อยคอได้สะดวก หรือหมายถึง พระพิมพ์องค์เล็ก ๆ ที่เอาเข้าพิธีปลุกเสกด้วยเวทย์มนต์คาถาแล้วสามารถบันดาลให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์แก่ผู้ใช้ เช่น ทำให้เกิดเมตตามหานิยม แคล้วคลาดอันตราย หรืออยู่ยงคงกระพัน เพราะฉะนั้น เมื่อกล่าวถึงพระเครื่องจึงเพ่งเล็งในข้อที่ว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ หรือมีอิทธิฤทธิ์

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่า พระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ ที่ทำด้วยดินเผาที่ตีผงว่านก็ดี หรือหล่อด้วยโลหะก็ดี ซึ่งคนเชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ป้องกันภัยต่าง ๆ ได้ และนำโชคลาภมาได้ นั้น ในภาษาไทยเรียกว่า “พระเครื่องราง”³

ตรีขัมปวาย อธิบายว่า “พระเครื่องฯ” นั้น เป็นคำเรียกที่ย่อมาจาก “พระเครื่องรางฯ” นั้นเอง แต่เพื่อให้สั้นเข้า เพราะคนเรามากนิยมเรียกอะไรสั้น ๆ แต่ให้ได้ความหมายมาก และการที่มีชื่อว่า “พระเครื่องราง” นั้น ก็เพราะถือว่าเป็นพระซึ่งได้มีการบรรจุซึ่งเวทย์มนต์คาถาทงไสยศาสตร์ต่าง ๆ ไว้ด้วย ซึ่งผู้สร้างปรารถนาจะให้ผู้ใช้ใช้เป็นเครื่องรางป้องกันตัว ...

¹ สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 20 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยมิตรการพิมพ์, 2529. หน้า 12807-12808.

² ศักดิ์ศรี เข้มนัคดา “พระเครื่อง” นิตยสารสนามพระ ฉบับที่ 75 หน้า 14.

³ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช “เครื่องราง” วารสารเอกลักษณ์ไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2520) หน้า 9.

ทั้งนี้แทนที่จะสร้างพระพิมพ์เพื่อเป็นการสืบพระศาสนาอย่างเดียว กลับเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์แห่งเวทมนต์ลงไปด้วย เพื่อให้พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังเอาไว้เคารพบูชา โดยเป็นสื่อให้ระลึกถึงพระพุทธรองค์และยังก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำติดตัวเพื่อป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ด้วย...¹

ศรีศักร วัลลิโภคม กล่าวว่า พระเครื่องกับพระพิมพ์ก็คืออย่างเดียวกัน แต่ถ้าเป็นเรื่องของอายุพระเครื่องเป็นของเกิดใหม่ มีอายุเก่าแก่ที่ไม่เกินสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในขณะที่พระพิมพ์ คือ ของขนานแท้แต่ดั้งเดิมที่อาจย้อนหลังขึ้นไปถึงพุทธศตวรรษที่ 10 หรือ 11 ได้² และ ความหมายของพระเครื่องที่เรียกกันอยู่นี้คงมาจากคำว่า เครื่องรางของขลังนั่นเอง หรือจะเรียกรวม ๆ เอาว่า พระเครื่องรางก็ได้³

ดังนั้น คำว่า พระเครื่อง (รวมทั้งพระบูชาด้วย) หมายถึง รูปประติมากรรมที่สร้างขึ้นแทนองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่เคารพสักการะของสาธุชนคนไทยทั่วไป และใช้วัสดุหลายชนิดสร้างขึ้น สำหรับรูปขนาดเล็กที่สามารถนำติดตัวไปไหนมาไหนได้สะดวกสบาย เลี่ยมไม้ใส่สร้อยแขวนคอ หรือกลัดติดกระเป๋าไปในทุกสถานที่ เราก็เรียกสิ่งเคารพนั้นว่า “พระเครื่อง” อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันไม่มีใครเรียกพระพิมพ์อีกแล้ว เรียกแต่ว่า “พระเครื่อง” ซึ่งแท้จริงแล้วพระเหล่านั้นคือพระพิมพ์ แต่มาถูกกำหนดให้เป็นพระเครื่องกันในสมัยรัตนโกสินทร์นี่เอง⁴

ประเภทของพระเครื่อง

ในหนังสือสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้แบ่ง พระเครื่อง หรือ พระเครื่องรางออกเป็น 4 ประเภท คือ⁶

1. พระเครื่องชนิดพระพุทธรูปขนาดเล็ก
2. พระเครื่องชนิดพระกริ่ง

¹ ตรีชัยปวย ปริวรรดาธิบายแห่งพระเครื่อง เล่ม 1 พระสมเด็จฯ พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2505 หน้า 6-7.

² ศรีศักร วัลลิโภคม พระเครื่องในเมืองสยาม กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน 2537, หน้า 13.

³ เล่มเดียวกัน หน้า 14.

⁴ “เกร็ดความรู้เรื่องพระเครื่อง – พระบูชา” นิตยสารพระเครื่องปริทัศน์ ฉบับที่ 26 หน้า 39.

⁵ ศรีศักร วัลลิโภคม ข้างแล้ว หน้า 77.

⁶ สารานุกรมไทย เล่ม 20 ข้างแล้ว หน้า 12808.

3. พระเครื่องชนิดพระพิมพ์

4. พระเครื่องชนิดเหรียญ

พระเครื่องชนิดพระพุทธรูปขนาดเล็ก หมายถึงพระเครื่องที่ทำเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก สำหรับใส่กับสร้อยเพื่อแขวนคองนำไปไหนหรือติดตัวไปไหนก็ได้ พระพุทธรูปขนาดเล็กมักสร้างด้วยดินเผา งาม้าง แก้วสีต่าง ๆ โดยนำมาสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากเป็นปางสมาธิ ผู้สร้างมักจำลองมาจากพระพุทธรูปสำคัญที่คนนิยมเคารพนับถือว่า เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มาก เช่น พระแก้วมรกต พระพุทธลีลึงค์ พระพุทธชินราช พระพุทธโศธร ฯลฯ

พระเครื่องชนิดพระกริ่ง¹ เป็นพระพุทธรูปเล็กชนิดหนึ่ง เพราะเหตุที่เอาพระธาตุ หรือวัตถุศักดิ์สิทธิ์อย่างใดอย่างหนึ่งเข้าบรรจุไว้ข้างใน แล้วอุดฐานข้างล่างเสีย เมื่อเขยาก็ดังกริ่ง ๆ จึงเรียกกันว่า พระกริ่ง พระกริ่ง เป็นพระปางมารวิชัย พระหัตถ์ซ้ายซึ่งวางที่พระเพลาถือหม้อน้ำมนต์ก็มี ดอกบัวก็มี พฤษชาติที่เป็นยารักษาโรคมีผลสมอกก็มี เรียกกันว่า กริ่งพระปทุม เพราะเหตุที่ได้มาจากเมืองเขมรบ้าง เรียกว่า กริ่งอุบาเกง ส่วนพระกริ่งที่สร้างในเมืองไทย เช่น พระกริ่งปวเรศ และพระกริ่งวัดสุทัศน์

พระเครื่องชนิดพระพิมพ์ ในวงการพระเครื่องนั้น ปรากฏว่า มีพระเครื่องชนิดพระพิมพ์จำนวนมากมาย มีแหล่งค้นพบและแหล่งผลิตเป็นที่รู้จักกันดี ซึ่งพระเครื่องชนิดนี้ส่วนมากสร้างด้วยดินเผา โลหะ วาน ผง ฯลฯ ซึ่งแล้วแต่พระอาจารย์ผู้สร้าง พระเครื่องชนิดนี้จะมีชื่อพระพิมพ์และเมืองของพระพิมพ์ต่าง ๆ ดังนี้ :-

- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองนครปฐม (พระพิมพ์อมราวดี และพระพิมพ์ทวารวดี) นับเป็นพระเครื่องรุ่นเก่าที่สุด)
- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองเพชรบุรี (พระพิมพ์วัดสมอปรือ พระพิมพ์วัดค้างคาว พระปฐมึงวัดมหาธาตุ และพระชิน)
- พระพิมพ์เครื่องราง “ท่ากระดาน” เมืองกาญจนบุรี
- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองนครศรีธรรมราช (พระนางตรา พระท่าเรือ พระสามองค์ พระเทวดาเป่าสังข์ดีธง พระยอดขุนพล พระพิมพ์ฐานกรุขยัน พระพิมพ์ปางประทับยืน)
- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองเชียงแสน (พระพิมพ์ปรกโพธิ์ พระพุทธลีลา พระชวหัว พระยอดขุนพล พระมารวิชัยปรกโพธิ์)

¹สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1 หน้า 413-414.

- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองลำพูน (พระรอด พระคง พระเลี่ยม หรือพระเลียง พระลือ พระเปิม พระพิมพ์ 12 องค์ในพิมพ์เดียวกัน พระสามองค์ และพระนางจามเทวี)
- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองพิษณุโลก (พระนางพญา พระท่ามะปราง พระวัดโพธิ์ พระวัดเต่าไผ่ดิน พระกรวัดจุฬามณี พระวัดอรัญญิก)
- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองพิจิตร (พระพิจิตรเมื่อด้าวเม่า พระพิจิตรหลังผ้า พระนาคปรกพิจิตร พระพิจิตรจีนมีเรือนแก้ว พระพิจิตรจีนคู่ในเรือนแก้ว และพระพิจิตรผงด้า)
- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองกำแพงเพชร (พระเมื่อดขุน พระกำแพงเพชรเข่ง พลูจีบ พระกำแพงเพชรจุ่มกอก พระกำแพงเพชรจีนทุ่งเศรษฐี ฯลฯ)
- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองสวรรคโลก (พระสวรรคโลกเมื่อดน้อยหน้า พระสวรรคโลกบ้านกล้วย พระร่วงหลังรางปืน ฯลฯ)
- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองสุพรรณ (พระขุนแผน พระพลายชุมพล พระวัดบ้านกลาง พระขุนแผนไข่มุกสีก พระผงสุพรรณ ฯลฯ)
- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองสุพรรณบุรี (พระกำแพงเข่งเมืองสุพรรณ พระพิมพ์ดินเมืองสุพรรณ พระภควัม)
- พระพิมพ์เครื่องรางเมืองลพบุรี (พระร่วงลพบุรี พระวัดปืนลพบุรี พระหุยานลพบุรี ฯลฯ)
- พระพิมพ์เครื่องรางกรุงพระนครศรีอยุธยา (พระหน้าครุฑอยุธยา วัดตะไกร พระพิมพ์อยุธยาหน้ามกล วัดตะไกร พระปฐมนัง พระโคนสมอ ฯลฯ)
- พระพิมพ์เครื่องรางกรุงรัตนโกสินทร์ (พระพิมพ์กรุวัดราชบูรณะ พระวัดพลับ พระสมเด็จโต วัดระฆัง พระพิมพ์หลวงพ่อทวด ฯลฯ)

ส่วนพระเครื่องชนิดเหรียญรูปพระพุทธรูปต่าง ๆ นั้น ซึ่งเป็นเหรียญที่มีรูปพระคณาจารย์อันเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป นับเป็นพระเครื่องที่สร้างโดยพระคณาจารย์ทั้งหลาย เป็นเหรียญโลหะ เช่น ทองแดง เงิน นวโลหะ อลูมิเนียม หรือบางครั้งก็นำทองคำมาทำด้วย เหรียญของพระอาจารย์ดัง ๆ เช่น หลวงพ่อเงิน วัดคอนยายหอม หลวงปู่แหวน สุจิณโณ หลวงพ่อทวด ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการสร้างเหรียญรูปพระเจ้าแผ่นดิน เจ้านาย และบุคคลสำคัญของไทยอีกเป็นอันมาก ซึ่งคนไทยนับถือเป็นพระเครื่องเหมือนกัน

ในปัจจุบันมีพระเครื่องจำนวนมากหลายประเภท ซึ่งจะเห็นได้จากรายการระบุประเภทของพระเครื่องที่จะจัดประกวด เมื่อมีการจัดงานประกวดพระขึ้น โดยมักจะเรียก

งานนี้ว่า “นิทรรสการ ประกวดการอนุรักษพระบูชา พระเครื่อง และเหรียญคณาจารย์ทั่ว
ประเทศ” โดยแบ่งประเภทของพระที่จะนำเข้าประกวดไว้หลายประเภท คือ ประเภทพระบูชา
ประเภทพระเบญจภาคี ประเภทพระเนื้อผงขอดนิยม ประเภทพระเนื้อผง ประเภทพระเนื้อดิน
ประเภทพระเนื้อชิน ประเภทพระกริ่ง-ชัยวัฒน์-รูปหล่อ ประเภทพระปิดตา-มหาอุตม์ ประเภท
เหรียญ ประเภทพระวัดระฆัง กรุงเทพฯ ประเภทพระวัดใหม่อมตรส บางขุนพรหม กรุงเทพฯ
ประเภทพระหลวงปู่ทิม วัดระหารไร่ ระยอง ประเภทพระเจ้าคุณนรรัตน์ฯ วัดเทพศิรินทราวาส
กรุงเทพฯ ประเภทพระหลวงปู่ทวด วัดช้างให้ ปัตตานี ประเภทพระหลวงพ่อดูม วัดบ้านไร่
นครราชสีมา ฯลฯ

สำนักหอสมุด